

Передмова Філіпа Сендса

Моє покоління вважало, що війна в Європі закінчилася. Ми читали про війни в далеких краях, зокрема проксі-війни, які вели лідери держав в ім'я нашої безпеки. Ми пережили локальні акти вбивчого насильства, схарактеризовані як терор, як-от конфлікт у Північній Ірландії (The Troubles) чи напад 11 вересня — день, коли я опинився в Нью-Йорку. Ми спостерігали за розпадом колишньої Югославії. Однак жах повномасштабної війни — переміщення армій, перетин міжнародних кордонів танками, блокади й бомбардування, полонені та страчені військові? Ні, ми вірили, що це належить історії.

Потім у моє життя увійшла Україна. Десять років тому я отримав запрошення прочитати лекцію у Львові для студентів-юристів. Одне потягло за собою інше — нові знайомства, дослідження коренів геноциду та злочинів проти людства, пошук будинку, де народився мій дід Леон Бухгольц. Я знайшов його на вулиці Шептицьких, неподалік собору Святого Юра, і зміг уявити дідове життя,

його батьків, братів і сестер, від'їзд зі Львова влітку 1914 року. Я дізнався, що улюблений старший брат діда Еміль залишився тут, став піхотинцем австро-угорського війська, імовірно, брав участь у «найколосальнішій битві» під Львовом, у якій було задіяно понад півтора мільйона осіб. *The New York Times* тоді описала її як «тисячократне надзвичайне знищення та руйнування людського життя, найжахливіший голокост, який коли-небудь знала історія».

Одним із загиблих був дідовий брат Еміль, убитий у бою, не доживши до свого двадцятиріччя. «Що таке окреме вбивство, — запитував Стефан Цвейг, — у межах глобальної, тисячократної провини, найжахливішого масового руйнування та знищення в історії?» Мій дідусь не зміг поговорити зі мною про цю втрату жодного разу.

Ця та інші розповіді спонукали мене до активнішої участі в житті міста (і до написання книжки «Східно-Західна вулиця: повернення до Львова», виданої 2016 року) — місця, де життя предків перетинається з моєю роботою. Заглибитися в архіви мені допомогли два чудові українські докторанти права Ігор та Іван. І ось у 2014 році в Україну приходить війна. Ігоря призивають, відправляють на Схід. Реальність війни наближається. Під час візитів до Львова я побачу на вулицях багато молодих чоловіків у військовій формі. Хвилюватимуся за Ігоря, мого наукового асистента. Новини про

бойові дії на Сході України стають гострішими, а також зростає кількість загиблих. Війна підходить дедалі ближче.

Минають роки, бої на Сході тривають. Чечня, Південна Осетія, Абхазія, Крим, Сирія. Лінії з'єднуються. Восени 2021 року мене запрошують до Києва прочитати лекцію в Національному музеї історії України у Другій світовій війні, а також передати артефакт з мізерних надбань мого діда. Через кілька тижнів російські війська скупчуються на українському кордоні. Здається, що повномасштабне вторгнення неможливо уявити, але потім воно все-таки відбувається. Європа знову в стані війни, на тій самій території, де за часів мого дідуся та його брата були хаос і смерть.

Це мій власний контекст, у якому я читаю неймовірні особисті спогади Олесі Хромейчук. Це розповідь, яку дідусь так і не зміг написати. Не про історію, а про сучасність. Не про далекі світи, а про те, що близько. Не вигадка, а реальність. Це розповідь про любов і втрату — особисту, але таку, що виходить за межі часу та простору, жорстоку й універсальну, яка порушує єдине питання: «Навіщо?».

Філіп Сендс,
червень 2022 року

* В Україні ця книжка вийшла друком 2017 року у «Видавництві Старого Лева». — Прим. ред.

Вступне слово Андрія Куркова

Коли Олеся Хромейчук уперше написала цю книжку, уздовж 435 кілометрів кордону українські бійці постійно перебували під артилерійським і снайперським вогнем з боку російських військ та їхніх місцевих посіпак на Донбасі. Боеприпаси для безперервних атак регулярно надходили з Росії, яка також намагалася унеможливити повернення цих територій, видаючи російські паспорти мешканцям Донбасу.

Та війна закінчилася лише для героя цієї книжки Володі, брата письменниці Олесі Хромейчук. Він загинув на фронті. Став цифрою військової статистики. Він також став дорогою пам'яттю для своїх рідних, друзів і побратимів, став цією книжкою, яка не з'явилася б, якби Володя залишився живим.

Відтоді, звісно, усе змінилося. Тепер книжка Олесі набула іншого виміру. Зараз це вже не так особиста історія, як історія країни, що зазнала найжорстокішої агресії — і цього разу знову від Росії. Новий етап російсько-української війни відсуває

події останніх 80 років, включно з Другою світовою війною, у глиб історії, хоча нова агресія має всі ознаки тієї війни минулого століття з масовими вбивствами мирного населення та знищенням міст і сіл. Не наслідуюся стверджувати, що ця книжка актуальніша зараз, ніж тоді, коли вона була написана. Можливо, це не зовсім так. Утім, читати такий текст під час активних бойових дій, а отже, у період насиченості інформаційного простору війною — інтелектуальне та емоційне випробування, і воно не з легких. Тож я ще більше вдячний усім, хто прочитає цю книжку зараз, коли одна з найбільших європейських країн бореться за право бути частиною Європи та Європейського Союзу.

Разом із цією книжкою читач проходить шлях, який довелося здолати Олесі після звістки про смерть брата. Це дуже особиста історія, і я думаю, її було надзвичайно важко писати. Однак авторка не могла не створити цієї книжки, а людям важливо її прочитати. Історія Олесі та її сім'ї відображає історію десятків тисяч українських родин. Вона відображає історію сучасної України з її проблемами, надіями, перемогами та втратами. Сьогодні, коли новинам про те, що відбувається в Україні, дедалі менше уваги приділяється на сторінках європейських газет, ця книжка стане цінним джерелом інформації про війну й, можливо, про вплив війни на звичайних українців та українок, що важливіше. Видання зосереджене не на цифрах і датах, а на людському досвіді в країні, яка опинилася в стані війни.

Андрій Курков

Вступ

«Це європейська війна, яка просто почалася на Сході України» — так мені сказав брат, пояснюючи свій вибір повернутися на передову у 2017 році. Невдовзі він загинув на фронті.

Війна Росії проти України спалахнула не 24 лютого 2022 року. Вона почалася у 2014-му з окупації Криму та частини Донбасу. Причиною посилення ескалації Кремлем у 2022 році було те, що Росії вдалося безкарно порушити міжнародне право та вторгнутися в суверенну державу. Світ відповів лише «глибокою стурбованістю» на кампанії агресії та терору, які Росія проводила в Україні протягом восьми років. Владіміра Путіна підбадьорювало те, що Захід звично вів бізнес із Росією, а доходи від нафти й газу фінансували не лише продовження війни, а й її ескалацію до повномасштабного вторгнення.

Після 24 лютого 2022 року Україна домінувала в заголовках ЗМІ в усьому світі. Англомовні видання нарешті відкоригували правопис назв

українських міст, хоча б символічно вивільнивши країну з російських імперських обіймів. Ім'я українського президента стало відомим усій Європі, а центральні вулиці міст і містечок забарвилися синьо-жовтими кольорами. У вікнах житлових будинків з'явилося багато українських прапорів і плакатів підтримки, які були особливо зворушливими, оскільки демонстрували непереборне почуття солідарності між народами різних країн Європи, що відчували біль українців. Люди висловлювали стурбованість, щедро жертвуючи на гуманітарну допомогу та відкриваючи свої домівки для осіб, переміщених через війну. Прапори майорили також на офіційних будівлях, що свідчило про підтримку України кожною з держав і демонструвало єдність проти вторгнення, якої Кремль не очікував. Утім, якщо пересічні громадяни швидко надали практичну підтримку, то їхні політичні лідери не завжди поспішали допомагати Україні постачанням зброї, запровадженням санкцій проти агресора чи виявленням підтримки іншими способами, що могло сприйнятися як політично непопулярне. Війна Росії мала на меті знищити Україну, але також перевіряла готовність решти демократичного світу протистояти імперіалізму й тиранії.

Захід відкривав для себе Україну. І, як це часто трапляється із західним світом, відкривав те, що насправді існувало століттями. Оскільки я історик з певним публічним профілем, зі мною зв'язувалися численні журналісти з проханням прокоментувати повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Мотивація часто була першим питанням,